

Onderzoeksartikel

De luide roep van Black Lives Matter: contestatie en politisering van het Belgisch koloniaal taboe

Zeger Verleye

Universiteit Antwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen
zeger.verleye@uantwerpen.be

Samira Azabar

Radboud Universiteit, Faculteit Sociale Wetenschappen
Universiteit Antwerpen, Faculteit Sociale Wetenschappen
samira.azabar@ru.nl

Rowan Brouwers

rowan.brouwers@gmail.com

Pieter Verheyen

verheyenpieter@gmail.com

We erkennen de financiële ondersteuning van het KMMA, alsook de hulp van dr. Bambi Ceuppens, Nadia Nsai en Isabelle Van Loo van het KMMA voor het mee opstellen van de survey. Hier willen we ook de studenten bedanken die de survey mee ontwierpen, de eerste analyses maakten en verantwoordelijk zijn voor de inspiratie voor dit artikel, Kelly Berahino, Emilia De la Paz Vega, Christophe De Meulder, Eline De Vreese, Arthur Gabriëls, Wouter Neven, Anton Obbels, Farida Sharif, Aron Broos, Emma Ceulemans, Merel Corneillie, Stan De Feyter, Alex De Wilde, Fran Eelen, Moyra Everaerd, Cedric Smeets, Kobe Schaek en Ben Verbraeken.

Kernwoorden: BLM, koloniaal taboe, politisering, koloniaal verleden van België, dekolonisering

Abstract

The Black Lives Matter protests in 2020 placed issues of the colonial past and structural racism more prominently on the political agenda in Belgium. The politicized debates around coping with this past and historical accountability stand in stark contrast to what was previously described as a historical taboo around Belgium's colonial past. Whereas any public debate on this past was previously systematically avoided, contemporary politicisation seems to question whether we can still speak of a colonial taboo in Belgium. This article studies the impact of the politicisation of the Belgian colonial taboo on different levels using text analysis of news reports, discourse analysis of parliamentary questions and survey analyses of Belgian public opinion. Despite increased media coverage of Belgium's colonial past, we conclude from the survey analyses that colonial amnesia – ignorance about the colonial past – persists in Belgian public opinion. In contrast, parliamentarians take an unequivocal condemnatory position towards the colonial past but do so with a discursive distinction between this past and the contemporary after-effects of Belgian colonialism. Thus, despite the partial recognition of the problematic colonial past, the historical taboo is not fundamentally questioned.

Inleiding

De moord op George Floyd in mei 2020 gaf aanleiding tot wereldwijde protesten georganiseerd onder de noemer van *Black Lives Matter* (BLM). Een opvallend gevolg van deze acties was dat rekenschap rond structureel racisme en het koloniale verleden van westerse staten prominenter op de politieke agenda terecht kwam. In België leidden de BLM-protesten onder meer tot een formele spijtbetuiging van koning Filip en de oprichting van de zogenaamde Congocommissie, een parlementair onderzoek naar het koloniale bewind in de huidige Democratische Republiek Congo (DRC), Rwanda en Burundi. Universiteiten, lokale besturen en ook privébedrijven hebben zich sindsdien eveneens geëngageerd in het onderzoeken van hun aandeel in het koloniale verleden en structureel racisme (Azabar, El Massaoudi en Van den Brande 2021; Goddeeris et al. 2022). Dergelijke initiatieven doen vermoeden dat door het BLM-protest een kentering heeft plaatsgevonden in de moeilijke verhouding die België heeft met diens koloniale verleden.

De huidige processen van verwerking en rekenschap staan in schril contrast met wat voorgaand onderzoek heeft omschreven als een *historisch taboe* rond het Belgische koloniale verleden (Van den Braembussche 2002; Bobineau 2017). Dit concept wijst op een maatschappelijk proces waar een pijnlijk verleden uit de collectieve herinnering wordt geweerd om zo bestaande machtsstructuren en -verhoudingen niet in vraag te stellen (Trouillot 1995; Van den Braembussche 1995; Gregory 2004). In België manifesteerde dit proces zich na de onafhankelijkheidsverklaring van haar kolonies, waarna het koloniale verleden werd verheerlijkt en gradueel uit de publieke sfeer verdween. Dankzij decennialang activisme vanuit de Afrikaanse diaspora en kritisch onderzoek naar de gruweldaden van het koloniale regime kwam dit taboe onder druk te staan (Bobineau 2017). Door de BLM-betogingen in 2020 kwam ook een einde aan de publieke en politieke stilte die rond dit verleden bestond. Waar dit verleden voordien systematisch werd verzwegen of overgelaten aan academisch onderzoek, lijkt het nu onderwerp te zijn van publieke erkenning en politiek debat. De vraag dringt zich bijgevolg op of we nog kunnen spreken van een Belgisch koloniaal taboe na 2020. Met andere woorden, in welke mate hebben dit protest en de bredere sociale beweging rond dekolonisering sinds de BLM-betogingen (a) het bewustzijn over het Belgische koloniale verleden onder de publieke opinie vergroot en (b) politici aangezet om actief beleid te maken rond deze kwestie?

Dit onderzoek beoogt de gevolgen van de grootschalige BLM-protesten in mei 2020 op het Belgische koloniaal taboe in kaart te brengen. Meer precies werpt het artikel een licht op de mate waarin de publieke opinie sindsdien kennis rond het koloniale verleden heeft verworven en hoe het parlementaire discours veranderde na de protesten. Hiermee levert dit onderzoek drie bijdragen aan de literatuur. Allereerst bieden we een vernieuwende theoretische bijdrage door de literatuur rond

historische taboes te verrijken aan de hand van inzichten rond politisering. Waar taboecontestatie meestal wordt begrepen als een sociaalpsychologisch proces, zorgt deze conceptuele verstrengeling voor een perspectief dat het politieke verloop meer op de voorgrond stelt. Daarnaast leveren we een empirische bijdrage door dit theoretische kader toe te passen op een analyse van de media, publieke opinie en parlementaire discoursen rond de BLM-protesten in België. Tot slot leveren we een methodologische bijdrage door tekst- en surveyanalyses te combineren om de impact van de BLM-protesten op verschillende niveaus – *in casu* media, burgers en parlementsleden – met elkaar te vergelijken. Waar voorgaande studies gebruik maakten van slechts een van deze onderzoeksbenaderingen (vgl. Goddeeris 2015; Bevernage 2011; Licata en Klein 2010; Brouwers, Verleye en Verheyen 2022), kan de multi-methodeaanpak die we hanteren licht werpen op brede dynamieken en spanningen rond het Belgische koloniaal taboe.

In het eerstvolgende deel schetsen we kort de literatuur rond het koloniaal taboe in België en hoe politisering hiertoe kan bijdragen. Vervolgens lichten we het multi-methodeonderzoek toe waar we steunen op een kwantitatieve media-analyse, een vergelijking van publieke-opiniesurveys afgenomen in 2020 en 2022 en een discoursanalyse van parlementaire debatten. In een laatste deel bespreken we de vaststellingen in de media, de publieke opinie en het parlementaire discours na de BLM-protesten. Uit de analyses concluderen we dat het koloniale verleden een significante stijging ondervond in media-aandacht maar dat kennis rond dit verleden beperkt blijft. Daarnaast is het koloniaal taboe nog steeds aanwezig doordat parlementsleden een discursief onderscheid maken tussen het koloniale verleden en de hedendaagse nawerkingen. Tevens nemen zij ook geen eenduidige positie in over hoe burgers dit verleden moeten herinneren. Kortom, het problematische koloniale verleden wordt weliswaar deels erkend, maar het taboe hierrond wordt niet fundamenteel in vraag gesteld.

Historisch taboe en politisering

Net zoals individuen wensen samenlevingen sommige delen van hun verleden niet uit te diepen (Trouillot 1995; Assmann 2006). Hoewel het eigen is aan collectieve herinneringen om stiltes te creëren, is dit stilzwijgen problematisch wanneer het een politiek doel dient. Zo kan een bepaalde gebeurtenis of lezing van het collectieve verleden, zoals het Belgische koloniale verleden of het slavernijverleden van Nederland, worden ontweken om ideologische betwisting te vermijden. Hedendaagse machtsstructuren, elites of belangengroepen die hier baat bij hebben, zullen onder meer actief aansturen om dit verleden te bestempelen als ongeriefelijk voor het heden, de discussie rond dit onderwerp limiteren en, in extreme gevallen, de herinnering systematisch onderdrukken (Trouillot 1995). Een dergelijke ontwijking van een pijnlijk collectief verleden, een zogenaamd historisch taboe, kenmerkt zich door het bestaan van een breed gedragen amnesie of gebrek aan kennis rond dit on-

derwerp en specifieke beschermingsmechanismen die deze onmogelijkheid om te herinneren in stand houden (Van den Braembussche 1995; Gregory 2004).

Dergelijke processen van koloniale amnesie en historisch taboe zijn terug te vinden in de Belgische casus. Het koloniaal taboe van België heeft diens wortels in narratieven van nostalgie en onschuld die na de onafhankelijkheid van Congo, Rwanda en Burundi dominant werden (Verbeeck 2020). De mythische verbeelding van België als ‘goede kolonisator’ werd verder versterkt door de malaise die de voormalige kolonies doormaakten na hun formele dekolonisering, ongeacht de actieve hand die de Belgische staat hierin speelde. De positieve lezing van het Belgische koloniale verleden kwam echter onder druk te staan door drie publicaties: *Rood rubber* van Daniel Vangroenweghe (1985); *King Leopold’s Ghost* van Adam Hochschild (1998); en *De Moord op Lumumba* van Ludo De Witte (1999). Deze werken brachten een einde aan de verheerlijking van Leopold II en de algehele historische stilte rond het Belgische koloniale verleden, zodat de nationale geschiedenis werd geherinterpreteerd in lijn met deze meer kritische houding (Bobineau 2017).

Echter, deze aanpassing werd telkens verzoend met de normen die de Belgische staat wilde uitstralen. Kenmerkend hiervoor is hoe het boek *De Moord op Lumumba* aanleiding gaf tot de Lumumba-commissie in 2000, wat de eerste geïnstitutionaliseerde poging was om (een deel van) het Belgische koloniale verleden kritisch onder de loep te nemen (Bentley 2015). Hoewel de commissie concludeerde dat België een ‘morele schuld’ had in de moord op de Congolese ex-premier en Louis Michel zich hiervoor officieel verontschuldigde, voerde de regering niet de maatregelen door die het had beloofd, zoals het oprichten van het Fonds Patrice Lumumba¹. De symbolische schuldbekentenis en verontschuldiging stond dus veeleer in dienst van het herbevestigen van het beeld van België als een morele en humanitaire actor (Verleye 2021). Daarnaast werden parlementaire debatten tijdens de commissie gekenmerkt door een discours dat de noodzakelijkheid van ‘sereniteit’ en ‘objectiviteit’ vooropstelde en de politieke en ethische kwesties rond het koloniale verleden overliet aan wetenschappelijke experts (Bevernage 2011). Deze houding maakte dat politici des te terughoudender waren om concrete politieke acties te ondernemen uit vrees als morele scheidsrechter te worden aanzien en morele verbintenissen voor de lange termijn te moeten aangaan.

Lange tijd werd het Belgische koloniaal taboe niet meer gecontesteerd. Met uitzondering van de Metissenkwestie² in 2019 verdween de discussie rond het Belgi-

¹ Het federaal parlement keurde de conclusies en beleidsvoorstellen van de Congocommissie goed, waaronder de oprichting van het Fonds Patrice Lumumba. Dit fonds zou opgericht worden met het oog op de ontwikkeling van de democratisering van Congo en zou 3.75 miljoen euro ter beschikking hebben hiervoor. Dit fonds is nog steeds niet opgericht.

² Metissen zijn kinderen die tijdens de koloniale periode geboren werden uit een relatie tussen een Congolese vrouw en witte koloniaal. Zulke relaties of associaties werden niet wenselijk geacht door de Belgische staat waardoor de kinderen vaak op jonge leeftijd van hun moeders werden afgenomen. In 2018 maakte het federale parlement de oproep om maatregelen te treffen die de Metissen zouden ondersteunen in hun zoektocht naar hun biologische ouders, geboortecertificaten, nationaliteit en het voorzien van eventuele verzoening. Het jaar nadien excuseerde premier Charles Michel zich in de Kamer uit naam van de Belgische staat.

sche koloniale verleden naar de achtergrond in het parlementaire discours. Zo wijst surveyonderzoek naar de attitudes binnen de publieke opinie rond het koloniale verleden op het voortleven van koloniale amnesie en zelfs nostalgische verheerlijking tot in 2020 (Licata en Klein 2010; Brouwers, Verleye en Verheyen 2022). Uit deze onderzoeken komt eveneens naar voren dat sommige dekoloniseringsmaatregelen steun genoten onder de Belgische bevolking. De steun bleek groter voor additieve acties, dat wil zeggen symbolisch beleid dat het taboe probeert te verwerken door koloniale aspecten verder te kaderen en te contextualiseren, zoals tekstborden om duiding te brengen bij koloniale standbeelden. Deze relatieve grote steun is minder uitgesproken rond subtractieve acties, dat wil zeggen maatregelen die trachten op een radicalere manier het taboe te doorbreken door die aspecten die gelinkt worden met het traumatische koloniale verleden uit het collectief geheugen te verwijderen, zoals het verplaatsen van koloniale standbeelden naar musea (Brouwers, Verleye en Verheyen 2022). Hieruit blijkt dat de publieke opinie dus een voorkeur had voor beleid dat het koloniale verleden niet fundamenteel in vraag stelt, wat een verdere stilte rond het koloniale verleden gedeeltelijk zou faciliteren.

De voortlevende publieke stilte rond het Belgische koloniale verleden werd fundamenteel verbroken door de BLM-protesten in 2020. De directe aanleiding voor deze protesten was de moord op George Floyd in de Verenigde Staten en de verspreiding van de choquerende beelden op sociale media. Als gevolg hiervan ontstond een breed gedragen publieke verontwaardiging over het systematische geweld gericht tegen mensen van kleur. Wereldwijde protesten werden georganiseerd onder de banier van BLM, een sociale beweging die in 2013 ontstond als reactie op de vrijspraak van George Zimmerman, die een zwarte ongewapende tiener, Trayvon Martin, doodde (BLM 2023). Door het activisme van BLM bij elk geval van extreem anti-zwart en politiegeweld, werd BLM gradueel het centrale aanspreekpunt voor de mobilisering tegen structureel racisme en koloniale denkbeelden in de VS. Door deze acties van BLM werd een significante verhoging geobserveerd van het bewustzijn over en gebruik van het concept institutioneel racisme in de VS (Dunivin et al. 2022; Krogstad en Cox 2023). Dit gevolg kan ook verwacht worden binnen de Belgische context, waar BLM sinds 2020 diverse politieke acties mee heeft georganiseerd zoals betogingen, sit-ins, netwerkuitbreiding, fondsenwerving en campagnes rond het koloniale verleden en de daaruit voortgevloeide structurele ongelijkheden in de samenleving. Protest en langdurige bewegingen kunnen immers leiden tot meer interesse en bewustwording bij de bevolking en bijgevolg aanleiding geven tot nieuwe beleidsmaatregelen³ (Carey et al. 2014). De verwachting is dus dat de protesten van 2020 een verhoging hebben veroorzaakt in het bewustzijn van zowel institutioneel racisme als het koloniale verleden.

Een bijkomend gevolg van de BLM-protesten van 2020 was dat het aanleiding gaf tot een politiek conflict waar sociale bewegingen het stilzwijgen rond het verle-

³ Wellicht is het te vroeg om de beleidsmaatregelen, die meestal pas na decennia voltooid zijn, als gevolg van de BLM-protesten waar te nemen (Dunivin 2022). De kiemen voor toekomstig beleid, daarentegen, kunnen we wel reeds zien in het discours van de politieke elite.

den expliciet aanvechten. De vele en diverse acties hadden niet enkel het doel om bewustwording te genereren, maar ook politici aan te zetten om beleid te maken rond hun dekoloniseringseisen. Beleidsmakers spelen immers in minder of meerdere mate in op de eisen van sociale bewegingen wanneer zij merken dat die veel aandacht krijgt in de publieke sfeer en media (Wouters, Sevenans en Vliegenthart 2021). Tijdens een dergelijke herinneringsoorlog zullen zij specifiek proberen in dit conflict verschillende houdingen te vertolken en beleid te voeren dat hun (partij) politiek programma dient (Rothermund 2015: 6). In de nasleep van de BLM-protesten in mei 2020 zien we ook Belgische politici het koloniale verleden benoemen als een centrale kwestie. De officiële spijtbetuiging van koning Filip en de oprichting van de Congocommissie door de federale regering zijn slechts de meest opvallende uitingen van deze kentering. Veel lokale politici, maar ook besturen van onderwijsinstellingen en andere organisaties, positioneren zich eveneens in dit bredere debat over dekolonisering (Azabar, El Massaoudi en Van den Brande 2021; Goddeeris et al. 2022).

Ondanks dat de BLM-protesten veel teweegbrachten rond het koloniale verleden van België, zijn de exacte gevolgen voor het Belgische koloniaal taboe onduidelijk. Bovendien weten we weinig over hoe BLM de publieke opinie en het politieke discours heeft kunnen beïnvloeden. De huidige literatuur over historische taboes biedt namelijk amper inzicht in hoe we het proces van taboecontestatie kunnen begrijpen. Hier kan de theorievorming rond politisering verrijkend werken. Binnen het huidig onderzoek wordt politisering algemeen verstaan als het proces waar een bepaalde kwestie – *in casu* het koloniale verleden en het daaruit voortvloeiende structureel racisme in de hedendaagse samenleving – op de politieke agenda wordt geplaatst (Oosterlynck et al. 2017). Op basis van de literatuur kunnen drie specifieke stadia geïdentificeerd worden in het proces van politisering (Palonen et al. 2019). In het eerste stadium deelt een actor – zoals een sociale beweging – diens visie op een bepaalde kwestie om zo het publieke meningsverschil aan te wakkeren, waardoor een voordien onbeduidend of onbekend gegeven een kwestie van politieke stellingname wordt. Een tweede stadium bestaat uit een toename aan publieke aandacht doordat de kwestie in (semi)publieke arena's terechtkomt door protesten, (sociale) media of campagnes. Deze toename aan publieke aandacht gaat gepaard met een stijging in publieke kennis over het onderwerp. In een derde en laatste stadium komt de kwestie op de agenda van het politieke systeem van de desbetreffende samenleving. Politieke partijen of andere actoren pikken de problematiek op en maken het een onderwerp van geïnstitutionaliseerd conflict waaruit al dan niet nieuw beleid volgt. Elk van deze stadia creëert een kans voor burgers en beleidsmakers om te denken en handelen over deze kwestie.

In dit onderzoek gebruiken we de drie stadia van politisering als vertrekpunten om zicht te krijgen op de gevolgen van taboecontestatie. Allereerst benadrukt dit perspectief de rol van de contesterende actor. Concreet gaat het hier over BLM die

als sociale beweging het structureel racisme in de Belgische samenleving en het koloniale verleden aankaart en deze kwesties op de politieke agenda wist te plaatsen door middel van acties en manifestaties. Daarnaast legt het bovenstaande model een nadruk op concrete, meetbare effecten die taboecontestatie kan teweegbrengen. We onderzoeken in welke mate de BLM-protesten de publieke aandacht voor het Belgische koloniale verleden deden toenemen, en of de publieke opinie hierdoor meer bewust is geworden van dit verleden. Ten slotte geeft dit perspectief een zicht op het politieke conflict door eveneens de focus te verschuiven naar de compromisvorming en polarisering rond debatten over rekenschap en verzoening. Hiermee wordt inzicht verkregen in hoe de politieke elite reageert op taboecontestatie en hoe hun voorstelling van de kwestie het uiteindelijke beleid informeert.

Methode en data

Om het thema in zijn totaliteit te belichten, opteren we voor een multi-method design dat de impact van politisering op de verschillende niveaus van publieke opinie en parlementaire discoursen kan onderzoeken. Gezien politisering gepaard gaat met het benoemen van een kwestie als politiek en een verhoogde media-aandacht, gaan we na of het thema koloniaal verleden en dekolonisering meer benoemd werd in de media sinds de BLM-protesten. Verder stuurt de literatuur aan tot meer dialoog tussen verschillende onderzoeksbenaderingen rond dit complexe onderwerp (Lastrego et al. 2022; Brouwers, Verleye en Verheyen 2022). Om de impact van het koloniale verleden op de verschillende delen van de samenleving holistisch in kaart te brengen, pleiten we voor het vergelijken van de conclusies uit kwantitatief en kwalitatief werk. Door te kiezen voor een multi-method design toont dit onderzoek hoe zo een dialoog tot vruchtbare inzichten en nieuwe paden voor verder onderzoek kan leiden (zie Schröder 2012).⁴ In dit artikel analyseren we media-aandacht, publieke opinie en de verschillende parlementen in België aan de hand van, respectievelijk, een kwantitatieve media-analyse, surveydata en een discoursanalyse van de parlementaire debatten. Na de rapportage worden de verschillende bevindingen met elkaar vergeleken om zo een breder inzicht te krijgen in de taboecontestatie.

Media

Om na te gaan of er sprake is van politisering rond het Belgische koloniale verleden bespreken we eerst of het thema gerelateerd aan het koloniale verleden meer media-aandacht kreeg na de BLM-protesten. Aan de hand van een eenvoudige trendanalyse krijgen we inzicht in het aantal krantenartikelen waarin bepaalde trefwoorden gerelateerd aan het koloniale verleden aanwezig zijn. Voor dit onderzoek werden de volgende trefwoorden geselecteerd: 'Congo', 'Burundi', 'Rwanda', 'Leopold II', 'Lumumba', 'kolonie', 'dekolonisering', 'kolonisering', 'BLM', 'George

⁴ Hoewel een *mixed-method design* evenzeer onmiddellijk gehoor geeft aan de nood voor meer methodische diversiteit en interactie is in de context van deze studie een dergelijk design minder geschikt. Waar een *mixed-method design* meerdere onderzoekstechnieken toepast op één domein, focust een *multi-method design* op twee of meerdere actoren en krijgt elk domein een andere onderzoekstechniek toegekend.

Floyd' en 'racisme'. De keuze viel op artikelen van de meest gelezen kwaliteits- en populaire kranten in Vlaanderen, respectievelijk *De Standaard* (DS) en *Het Laatste Nieuws* (HLN). Deze kranten, uitgegeven in Vlaanderen, behoren tot verschillende mediabedrijven, respectievelijk het Mediahuis en DPG Media. De artikelen zijn verworven via het Elektronisch Nieuwsarchief Universiteit Antwerpen, net als het codeboek waarbij onder andere data, titels en actoren van de krantenartikelen reeds gecodeerd werden. De artikelen werden verzameld in twee tijdsperiodes van telkens een jaar voor en na BLM-protesten in België. De eerste tijdsperiode bevat artikelen gepubliceerd vanaf 1 juni 2019 tot 30 mei 2020. De tweede tijdsperiode loopt van 1 juni 2020 tot 30 mei 2021.⁵ We selecteerden artikelen uit de nieuwsrubrieken over binnenlandse en buitenlandse politiek die betrekking hadden op de voorbeaalde trefwoorden. Zo verkregen we een overzicht van alle politieke artikelen gepubliceerd in *De Standaard* en *Het Laatste Nieuws* die in de periode 1 juni 2019-30 mei 2021 verschenen en minimaal één van de trefwoorden vernoemden.

Publieke-opiniedata

Vertrekkend van het onderzoek van Brouwers, Verleye en Verheyen (2022), kozen we voor een replicatie van de publieke-opiniesurvey uit 2020 om de wijzigingen in historische feitenkennis en steun voor dekoloniseringsmaatregelen te onderzoeken. Dit betekent dat we in 2022 bepaalde surveyvragen hebben hernomen in een nieuwe publieke-opiniesurvey, anderzijds werden nieuwe vragen aan de enquête toegevoegd om andere inzichten te verwerven met betrekking tot de houding van de publieke opinie ten opzichte van de BLM-protesten en racisme.⁶

De publieke-opiniesurvey werd eind maart 2022 uitgestuurd door het databedrijf Dynata en stond online van 21 tot 29 maart 2022. De steekproef werd afgenomen bij de volwassen, Belgische bevolking (N = 1130) en is representatief voor de gehele Belgische populatie naar regio, leeftijd en geslacht. De survey werd opgesteld door vier studenten in samenwerking met hun begeleiders en onderzoekers aan het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Door de resultaten uit 2022 te vergelijken met die van een gelijkaardig representatief surveyonderzoek uit 2020 (online uitgevoerd van 9 tot en met 16 maart 2020 door hetzelfde bedrijf (N = 1026)) kunnen we vaststellen of de politisering van het dekoloniseringsdebat een invloed heeft gehad op de kennis en attitudes van de Belgische bevolking.

We bevroegen 1130 respondenten naar hun kennisniveau en attitudes rond dekoloniseringsmaatregelen, BLM en racisme. De gemiddelde leeftijd van de respondenten bedraagt 47 jaar (s = 16,9). 50% van de respondenten zijn vrouwen, 49% zijn mannen en 1% omschrijft zich als X of anders. Van alle respondenten wonen 584 (51,7%) in Vlaanderen, 410 (36,3%) in Wallonië en 128 (11,3%) in Brussel. 545 (48,2%) van de respondenten zijn hoger geschoold en 546 (48,4%) van de respondenten heeft geen hoger onderwijs gevolgd op het moment van de survey. Onder 'hoger

⁵ De BLM-protesten in België hadden hun hoogtepunt tussen 1 tot 20 juni, onder meer in Brussel, Gent, Antwerpen en Luik.

⁶ Zie appendix voor de vragen van de enquête.

onderwijs' categoriseren we elke opleiding die een persoon volgde na het vervullen van het secundair onderwijs. 'Geen hoger onderwijs' gaat van geen onderwijs tot en met elke vorm van middelbaar onderwijs.

Parlementaire data

De gevolgen van de taboecontestatie op de Belgische politiek bespreken we aan de hand van het parlementaire discours. Meer specifiek, door de taal van parlementsleden te analyseren, werpen we licht op hun onbewuste assumpties en disposities rond het debat dat ontstond na de BLM-protesten in 2020. Het taalgebruik van parlementsleden wordt in deze studie op een systematische wijze in kaart gebracht aan de hand van een discoursanalyse van parlementaire handelingen (Van Dijk 1997; Fairclough 2003; Yanow 2007). Zo kunnen we continuïteiten, veranderingen of radicale breuken vaststellen binnen parlementaire discourses over dit dekoloniseringsdebat. De analyse gebeurt aan de hand van een specifieke focus op variaties in voornaamwoorden, metaforen, passieve en actieve zinsconstructies en andere talige constructies die kunnen wijzen op verschillen in de manier waarop de sociale werkelijkheid wordt gerepresenteerd (zie Fairclough 2003).

Om specifiek te peilen naar de waarschijnlijkheid of de wenselijkheid van beleidskeuzes, plaatst de huidige studie een nadrukkelijke focus op hoe parlementsleden een narratief construeren rond het dekoloniseringsdebat in België. Narratieven zijn betekenisvolle verhalen die acties en praktijken mogelijk maken door een bepaalde ontwikkeling van de centrale karakters, *in casu* de Belgische staat, te veronderstellen (bijv. Barthes en Duisit 1975; Bevir 2006). Hoe dit verhaal wordt opgebouwd, en de wijze waarop de centrale karakters in het licht hiervan worden geconstrueerd, geeft een indicatie over hoe waarschijnlijk of wenselijk parlementsleden beleidskeuzes vinden.

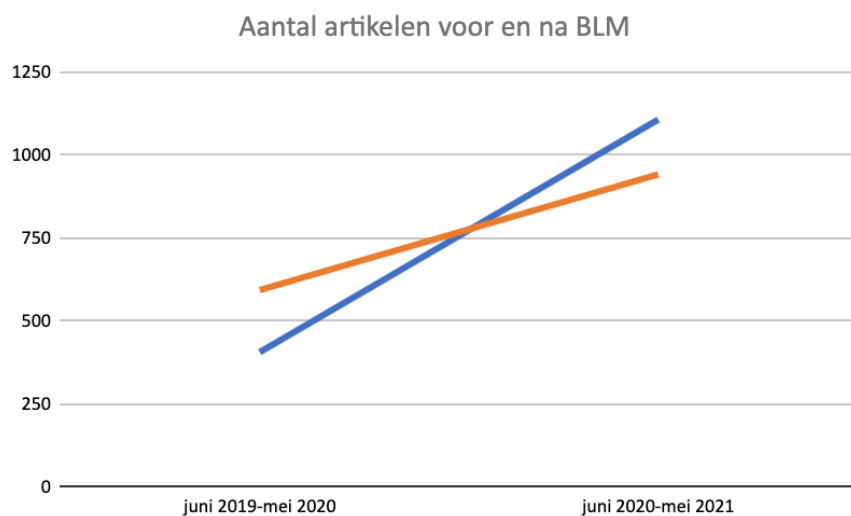
Het bronnencorpus van deze analyse omvat verslagen van plenaire vergaderingen en commissies van zowel het federaal parlement als de verschillende deelstaten en gemeenschapsparlementen (met uitzondering van het Duitstalig parlement) na de moord op George Floyd (2020-2022). De selectie van de parlementaire handelingen gebeurde op basis van de aanwezigheid van één of meerdere van de volgende trefwoorden: 'Congo', 'Rwanda', 'Burundi', 'Lumumba', 'kolon*', 'colon*', 'Leopold', 'BLM' en 'George Floyd'. In totaal werden 56 bronnen onderworpen aan een brede discoursanalyse waarbij betekenisvolle categorieën werden onderscheiden en ondergebracht in verschillende codes. Op die manier reconstrueren we het parlementaire discours over het Belgische koloniale verleden en haar hedendaagse nasleep.

Bevindingen

Media-analyse

Wanneer we het aantal artikelen vergelijken van de meest gelezen kwaliteits- en

populaire krant in Vlaanderen, respectievelijk *De Standaard* (DS) en *Het Laatste Nieuws* (HLN), blijkt dat het aantal publicaties over het Belgische koloniale verleden en haar hedendaagse nasleep meer dan verdubbelde na de protesten. Waar er in de periode van 1 juni 2019 tot 30 mei 2020 in totaal 999 krantenartikelen werden gepubliceerd over dit thema (406 in DS en 593 in HLN), verschenen er na een jaar na de protesten (van 1 juni 2020 tot 30 mei 2021) in totaal 2047 krantenartikelen in DS (1106) en HLN (941). De stijging is vooral opmerkelijk bij de kwaliteitskrant *De Standaard* (zie Figuur 1). Deze resultaten suggereren enerzijds dat het dekoloniseringsthema minder maatschappelijk relevant was voor de BLM-protesten maar anderzijds dat de BLM-protesten het dekoloniseringsthema prominenter op de maatschappelijke agenda hebben geplaatst.

Figuur 1: Aantal krantenartikelen voor en na BLM-protesten

Publieke opinie

De significante stijging in media-aandacht rond het Belgische koloniale verleden en haar hedendaagse nasleep lijkt deels veranderingen teeweeg hebben gebracht in de publieke opinie. Een deel van de Belgen gelooft althans dat de BLM-protesten impact hadden. Met behulp van twee vijfpunts-Likertschalen (helemaal oneens tot helemaal eens) bevragen we in welke mate respondenten stellen dat hun kennis over dekolonisering en racisme is toegenomen door de BLM-protesten. Uit deze resultaten blijkt dat één op vier (23,8%) van de respondenten rapporteert dat ze het eens of helemaal eens zijn met de stelling dat hun kennis rond dekolonisering verhoogd is door de BLM-protesten. 33% van de respondenten schat in dat hun kennis niet verhoogd is (oneens of helemaal oneens). Ten slotte plaatst 43,2% van de respondenten zich in de categorie 'eens noch oneens'. Wat de stijging van kennis rond racisme betreft antwoordt 27,8% dat ze (helemaal) eens zijn met de stelling, 31% geeft weer

dat ze (helemaal) oneens zijn en 41,2% is eens noch oneens. We kunnen dus concluderen dat ongeveer een kwart van de respondenten *zelf* denkt beter op de hoogte te zijn over dekolonisering en racisme in België dankzij de BLM-protesten.

Het is opvallend dat de kennis die mensen zichzelf toeschrijven, zich niet noodzakelijk lijkt te vertalen in een grotere gemiddelde kennis over het koloniale verleden. Hiervoor vergelijken we de gemiddelde scores van zes kennisvragen (zie appendix 2) in de recente survey (2022) met de gemiddelde scores op de eerder uitgevoerde survey van 2020. Het verschil in gemiddelde kennisscores (de maximaal te behalen score is 8) van respondenten voor 2020 ($M = 3.99$; $SD = 2.30$) en 2022 ($M = 4.05$; $SD = 2.21$) was niet significant ($t(1782) = -0.507$; $p = 0.306$). Een bijkomende analyse, met name een vergelijking van de gemiddelde kennisscores in 2020 en 2022 zonder de vragen die betrekking hadden op de jaartallen, toont echter een ander beeld. De t-test geeft aan dat een statistisch significant – maar klein – verschil kan vastgesteld worden ($t(1782) = 2.72$; $p = 0.012$) tussen de gemiddelde kennisscores (de maximaal te behalen score is 6) van respondenten in 2020 ($M = 2.71$; $SD = 1.70$) en 2022 ($M = 2.89$; $SD = 1.55$). We concluderen hierbij dat de algemene kennis licht gestegen is, met uitzondering van de specifieke jaartallen. Ondanks deze statistisch significante stijging in kennis onder respondenten, blijft de gemiddelde score ook in 2022 zeer laag (dat wil zeggen 2.89 (op 6) in 2022 tegenover 2.71 (op 6) in 2020).

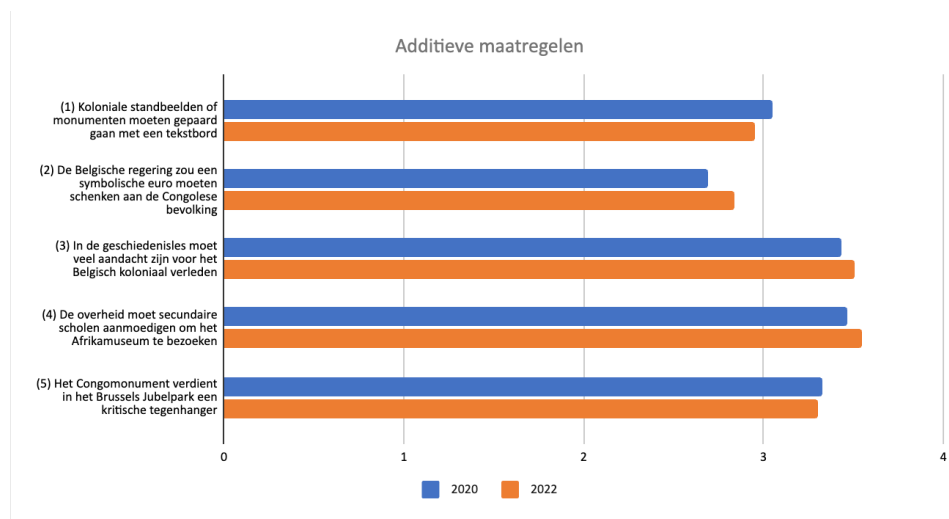
Aangezien we verwachten dat de licht toegenomen kennis en grotere media-aandacht zou gepaard gaan met een verandering in attitudes ten aanzien van het koloniale verleden, testen we of het aantal respondenten dat zich kritisch verhoudt ten aanzien van het verleden is gestegen met behulp van een vijfpunts-Likertschaal voor de stelling ‘Het koloniaal verleden heeft meer goed dan slecht voortgebracht’. In 2020 was 13,6% van de respondenten het (helemaal) eens met de stelling, 27,1% oneens en 59,2% was het noch eens noch oneens. Opmerkelijk genoeg, in 2022, na de BLM-protesten en maatschappelijke discussies, stelt 27,0% van de respondenten dat ze het (helemaal) eens zijn met deze stelling terwijl een even groot aandeel (27,6%) aangeeft het hiermee oneens te zijn. 45,8% stelt het noch eens noch oneens te zijn. Het is opmerkelijk dat in 2022 een significant hoger aantal mensen vindt dat het koloniale verleden meer goed dan kwaad heeft gebracht in vergelijking met 2020. Op basis van deze resultaten kunnen we niet stellen dat de BLM-protesten een kritische attitude ten aanzien van het koloniale verleden meer gangbaar heeft gemaakt.

Vergelijkbare bedenkingen kunnen we maken ten aanzien van de steun voor dekoloniseringsmaatregelen. Een vergelijking van algemene steun voor dekoloniseringsmaatregelen uit de steekproef in 2020 (Cronbachs alfa = 0.82) met de surveyresultaten uit 2022 (Cronbachs alfa = 0.84) toont aan dat de gemiddelde score van de steun van dekoloniseringsmaatregelen in 2020 ($M = 3.18$; $SD = 0.67$) iets hoger is in vergelijking met respondenten uit 2022 ($M = 3.08$; $SD = 0.77$). Dit verschil was significant: $t(1931) = 2,863$; $p < .002$. Dit resultaat toont dat globaal beschouwd de steun

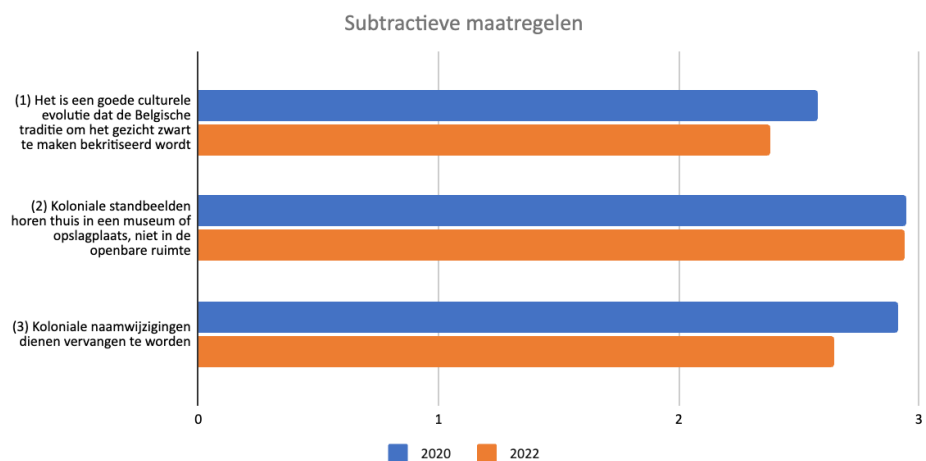
voor dekoloniseringsmaatregelen licht is afgenomen sinds de BLM-protesten.

Als we de dekoloniseringmaatregelen verder onderverdelen in subschalen voor subtractieve (Cronbachs alfa = 0.729) en additieve maatregelen (Cronbachs alfa = 0.762) krijgen we een gelijkaardig beeld te zien. Wanneer we de resultaten van beide periodes vergelijken, blijkt wederom dat de gemiddelde steun voor additieve maatregelen ($M = 3.33$; $SD = 0.74$) en subtractieve maatregelen ($M = 2.85$; $SD = 0.80$) in 2020 hoger is dan de gemiddelde score van de respondenten uit 2022 voor additieve ($M = 3.30$; $SD = 0.96$) en subtractieve maatregelen ($M = 2.66$; $SD = 0.96$). Dit verschil was bij de additieve maatregelen niet significant ($t(2000) = 0.530$; $p > 0.50$) maar bij subtractieve maatregelen wel ($t(1897) = 4.696$; $p < 0.001$). Onder de voorgestelde additieve maatregelen bleek enkel de aanmoediging van een bezoek brengen aan het AfricaMuseum een significante stijging in steun te kennen; de overige voorstellen kenden een niet-significante verandering (zie Figuur 2). Alle specifieke voorstellen van subtractieve maatregelen, zoals het vervangen van straatnamen die verwijzen naar koloniale figuren, daarentegen werden wel minder gesteund dan voor de BLM-protesten (zie Figuur 3). Meer bepaald, was er voor de BLM-protesten ($M = 2.58$; $SD = 1.12$) iets meer steun voor het bekritisieren van Zwarte Piet dan daarna ($M = 2.38$; $SD = 1.16$; $t(1987) = 3.95$; $p < 0.001$). Ook kent de steun rondom het weghalen van standbeelden uit de openbare ruimte een kleine, maar verwaarloosbare daling in 2022 ($M = 2.94$; $SD = 1.2$) tegenover de survey van 2020 ($M = 2.95$; $SD = 1$), hoewel de analyse significant blijkt ($t(1882) = 2.03$; $p = 0.04$). Net zoals bij de vorige vragen vinden we tot slot een significante daling ($t(1935) = 5.09$; $p < 0.001$) in steun voor het vervangen van straatnamen van koloniale figuren terug. Het gemiddelde van 2020 ($M = 2.91$; $SD = 1.05$) is hoger dan het gemiddelde in 2022 ($M = 2.65$; $SD = 1.20$).

De – weliswaar licht – verminderde steun voor elke subtractieve maatregel is opvallend, aangezien we op basis van de literatuur verwachtten dat meer (media) aandacht voor dekolonisering zou leiden tot meer steun voor dekoloniseringsmaatregelen. Uit deze resultaten kunnen we dus concluderen dat noch een stijging, noch een daling in steun is vast te stellen bij de additieve maatregelen en een significante – maar lichte – daling in steun voor subtractieve maatregelen. De toename in aandacht voor het thema lijkt dus niet gepaard te gaan met een toename in steun. Integendeel: de steun voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen is verrassend genoeg significant – zij het licht – gedaald.

Figuur 2: Steun voor additieve maatregelen

Figuur 3: Steun voor subtractieve maatregelen

Parlementaire-discoursanalyse

Dominant narratief

Voor de moord op George Floyd en de BLM-protesten van 25 mei 2020 bestond een eerder gefragmenteerd discours over het dekoloniseringsdebat in het Belgische parlement. Het merendeel van de parlementaire bronnen die betrekking hebben op de zoektermen voor deze periode bespreken discussies rond internationale betrekkingen met Congo (bijv. Wa. Parl. 23-02-2010: 1; Fed. Parl. 20-04-2010: 149; Fed. Parl. 11-03-2020: 14) en de kwestie over de invloed van China op Congo (bijv. Fed. Parl. 08-10-2008: 25; Sen. 31-05-2011: 18; Fed. Parl. 11-05-2016: 35). Zodoende werd het Belgische koloniale verleden niet geconcentreerd als een op zich staande kwestie en

is een uitgesproken narratief bijgevolg afwezig.

Vanaf de BLM-protesten van 25 mei 2020 zien we een merkbare verschuiving in het parlementaire discours. Ten eerste, waar het voordien uitzonderlijk was, zien we een radicale toename in de debatten over het koloniale verleden en een uitgesproken en eensgezind narratief uitgedragen door een meerderheid in het parlement. Centraal aan dit narratief is dat parlementsleden het koloniale verleden beschouwen als iets verwerpelijks, door het bijvoorbeeld te omschrijven als een zwarte bladzijde of als een gruwelijk hoofdstuk uit de Belgische geschiedenis (bijv. Br. Parl. 13-07-2020: 88; Vl. Parl. 16-06-2020: 17). Doorgaans zijn dergelijke veroordelingen vrij algemeen en worden ze nauwelijks tegengesproken. Het narratief centreert zich rond meer specifieke kwesties, zoals bijvoorbeeld de Metissenkwestie (bijv. Fed. Parl. 9-02-2021: 1-6; Fed. Parl. 25-02-2021: 52-53; Fed. Parl. 02-03-2021: 79-81), de moord op Lumumba (bijv. Fed. Parl. 04-05-2021: 6-7; Fed. Parl. 17-06-2021: 35-36; Fed. Parl. 19-01-2021: 65-68) of Leopold II (bijv. Vl. Parl. 16-06-2020: 9-18).

Omwille van de focus op de verwerpelijkheid van Belgisch kolonialisme benadrukken vele parlementsleden de nood aan een reparatiepolitiek. Centraal hierbij zijn de vragen hoe België in het reine kan komen met haar koloniale verleden en hoe dit verleden zodoende een permanente en meer uitgesproken plaats dient te krijgen binnen het collectief geheugen van de samenleving. Veel parlementsleden halen bijvoorbeeld aan dat 'het goed is dat het brede maatschappelijk debat [over België's koloniale verleden] is losgebarsten' nadat 'generaties zo goed als niets te horen kregen over deze donkere bladzijden van onze geschiedenis' (Br. Parl. 16-07-2020: 90, zie ook Vl. Parl. 04-11-2021: 28). Het is volgens hen dan ook belangrijk 'dat dit belangrijke onderwerp niet weer van de radar verdwijnt' (Br. Parl. 16-07-2020: 90).

Ondanks dat een meerderheid van de parlementsleden instemt met dit narratief over de 'donkere bladzijde' van de Belgische geschiedenis, blijft de discussie vaak beperkt tot het koloniale verleden als dusdanig en wordt de link met hedendaagse problemen die het gevolg zijn van dit verleden slechts sporadisch gemaakt. Meer bepaald, de wandaden uit dit verleden worden als een afzonderlijk probleem beschouwd dat grotendeels los staat van hedendaagse maatschappelijke vraagstukken over bijvoorbeeld racisme of ontwikkelingssamenwerking (Br. Parl. 16-07-2020: 84; Vl. Parl. 16-06-2020: 14). Vlaams parlements lid Steven Vandeput maakt dit als volgt duidelijk:

Ik ondersteun de heer De Loor in zijn vaststelling dat het debat over de kolonisatie in feite iets anders is dan het debat over racisme en discriminatie. Er zijn natuurlijk veel dingen die gelijklopen, maar het is absoluut niet hetzelfde debat. Het eerste debat gaat deels over een misschien onverwerkt verleden, het laatste over problemen die we vandaag hebben (Vl. Parl. 16-06-2020: 14).

Doordat parlementsleden het koloniale verleden als een alleenstaand probleem

zien, wordt binnen het parlement dan ook een sterke nadruk gelegd op de actieve herinnering van en een collectief bewustzijn over dit problematische verleden (Br. Parl. 13-07-2020: 80; Br. Parl. 16-07-2020: 80, 87, 96, 113). Parlementsleden steunen, in het bijzonder, onderwijshervormingen en het aanbrengen van historische duidingsborden aan publieke gebouwen en standbeelden (Wa. Parl. 19-08-2020: 1; Br. Parl. 16-07-2020: 80, 85, 96; Vl. Parl. 02-02-2021: 34). Binnen dit narratief worden dergelijke additieve maatregelen begrepen als hulpmiddelen om een klare kijk te geven op het koloniale verleden en de bevolking bewust te maken over het problematische karakter ervan, wat uiteindelijk moet zorgen voor een collectieve mentaliteitswissel van een nostalgische naar een kritische blik (bijv. Br. Parl. 16-07-2020: 80, 87, 96, 113; Br. Parl. 15-03-2021: 60).

Parlementsleden zijn daarentegen minder enthousiast over maatregelen die in hun ogen 'iconografische elementen verbonden aan het koloniaal verleden uit het collectief geheugen weghalen' (Br. Parl. 16-07-2020: 80). Dergelijke subtractieve maatregelen, zoals het wegnemen van standbeelden of straatnamen, zouden, volgens hen, een verleden ondoordacht afbreken en het doel van verzoening met het verleden missen (Vl. Parl. 17-06-2020: 79; Vl. Parl. 02-02-2021: 34; Vl. Parl. 04-11-2021: 17; Br. Parl. 13-07-2020: 86). Zo maakt volgend parlementslid bijvoorbeeld sterk dat het verleden niet verdwijnt door het uit te wissen en verduidelijkt 'dat het neerhalen van standbeelden van Leopold II en het wissen van onze geschiedenis uit het straatbeeld [...] veel minder efficiënt' zijn dan meer contextualiserende maatregelen zoals degelijk onderwijs (Br. Parl. 16-07-2020: 85-86).

In het steunen van additieve dekoloniseringsmaatregelen en de tegenstand voor subtractieve dekoloniseringsmaatregelen zien we een parallel met de resultaten van de survey. De motivering voor deze vertakking ligt wellicht bij de implicatie dat als iets moet worden weggenomen of onderdrukt, de parlementsleden een expliciete, veroordelende positie moeten innemen. Dit zou hen kunnen blootstellen aan openlijke kritiek van kringen die positief staan of nostalgisch zijn over het koloniale verleden. Daarbij komt ook dat parlementsleden ten allen tijde willen vermijden dat zij zouden beslissen welke elementen wel in het collectief geheugen zouden mogen blijven en welke niet. Daarmee zouden ze immers een bepaalde interpretatie van de geschiedenis opleggen aan de burgers. Dit zou betekenen dat parlementsleden een lange-termijn politieke en morele keuze moeten maken aangaande deze geschiedenis, iets wat ze liever niet verbinden aan hun eigen agenda.

De discoursanalyse lijkt dit vermoeden te bevestigen. Ten eerste, parlementsleden laten het complexe ethische en politieke werk liever over aan wetenschappers. Ze benadrukken geregeld dat het debat over welke reparatiemaatregelen het meest wenselijk zijn pas kan plaatsvinden nadat 'experten en historici' de feiten over het koloniale verleden helder in kaart hebben gebracht (bijv. Br. Parl. 03-07-2020: 26; Br. Parl. 16-07-2020: 82). Hier zien we dus een sterke gelijkenis met het parlementaire discours rond de Lumumba-commissie (vgl. Bevernage 2011; Bentley 2015; Verleye

2021). Parlementsleden benadrukken in het bijzonder de nieuw ingerichte Congo-commissie als deel van de oplossing voor dit maatschappelijke vraagstuk (bijv. Fed. Parl. 28-10-2021: 13-14; Fed. Parl. 23-12-2021: 19; Wa. Parl. 01-07-2020: 44-45). Zulke wetenschappelijke commissies of werkgroepen moeten correcte gegevens voorzien over bijvoorbeeld het aantal koloniale standbeelden of Metissenkinderen in België (Br. Parl. 16-07-2020: 81). Voor gepast politiek beleid is het dan ook wachten op hun op feiten gebaseerde aanbevelingen (Vl. Parl. 16-06-2020: 13; Fed. Parl. 28-10-2021: 14; Fed. Parl. 02-07-2020: 2). Zo stelt een parlements lid bijvoorbeeld dat het parlement 'niet zal vooruitlopen op het werk van een hele commissie' en dat het beter is hun resultaten af te wachten (Fed. Parl. 13-10-2021: 21).

Ten tweede, parlementsleden benadrukken het belang van een serene houding in het dekoloniseringsdebat. Ze argumenteren dat de discussies niet te beladen mogen worden met emoties, maar dat men de 'objectieve, neutrale, en niet-gepolitiseerde' conclusies van de werkgroep moet laten spreken (Br. Parl. 13-07-2020: 85). Wederom zien we hier een gelijkenis met de discussies tijdens de Lumumba-commissie, waar sereniteit, objectiviteit en klaarheid eveneens centrale concepten waren (Bevernage 2011). Parlementsleden beklemtonen – net zoals toen – dat er geen plaats is voor 'politisering' en 'politieke spanning' in de politieke arena rond dit onderwerp (Br. Parl. 13-07-2020: 82, 85; Br. Parl. 16-07-2020: 107). Veel parlementsleden verwachten daarom van hun collega's dat ze een 'volwassen', 'neutrale' en 'objectieve' houding aannemen tijdens de zitting (bijv. Br. Parl. 13-07-2020: 85; Br. Parl. 16-07-2020: 79; Fed. Parl. 28-10-2021: 13-14). Het aannemen van een dergelijke 'serene' houding laat parlementsleden toe zich te distantiëren van dit moeilijke debat, de pijnlijke emoties die hierrond kunnen bestaan en de morele keuzes die moeten worden gemaakt bij het nemen van concrete maatregelen.

Anti-dekoloniseringsnarratief

De politisering bracht eveneens een narratief naar de voorgrond dat het meest expliciet wordt uitgedragen door de radicaal-rechtse partij Vlaams Belang. Kenmerkend voor dit narratief rond het dekoloniseringsdebat is dat het een duidelijke tegenstelling veronderstelt tussen een in-groep en een uit-groep. Zo wordt het koloniale verleden en racisme gezien als problemen die enkel leven in een uit-groep waar deze parlementsleden zich niet mee identificeren (dat wil zeggen links of mensen met een migratieachtergrond). Dries Van Langenhove stelt bijvoorbeeld over de BLM-betoging dat:

Niet minder dan tienduizend mensen troepten samen in onze hoofdstad en brachten daarmee niet alleen onze volksgezondheid in gevaar, maar vandaliseerden ook onze straten en plunderden onze winkels. (Fed. Parl. 11-06-2020: 3)

De nadruk die Van Langenhove legt op het bezittelijk voornaamwoord 'onze' toont hoe een onderscheid wordt gemaakt tussen de betogers en de in-groep waarmee hij

zichzelf identificeert (dat wil zeggen witte Vlamingen) (zie ook Br. Parl. 09-06-2020: 7-9). Een dergelijke wij-zij-retoriek wordt gehanteerd in dit narratief om duidelijk te maken dat dekoloniseringsactivisten een 'radicale' minderheid vertegenwoordigen. Daartegenover staat een 'stilzwijgende' meerderheid wiens moraliteit wordt bedreigd door de voorgaanden. Kortom, het dekoloniseringsdebat is een politiek conflict gecreëerd door de uitdragers van het dekoloniseringsdebat die het koloniale verleden van België gebruiken om hun agenda door te drukken (bijv. Vl. Parl. 17-06-2020: 76-78, 80-81).

Verder contesteert dit radicaal-rechtse narratief de algemene consensus over de objectivering van het dekoloniseringsdebat. Waar het dominante narratief de eigenlijke besluitvorming rond de dekoloniseringskwestie richting wetenschappers of andere experts stuurt, wordt dit in het alternatieve narratief afgewezen omwille van de 'te linkse' en 'politiek correcte' samenstelling van de commissies (bijv. Vl. Parl. 02-02-2021: 31; Vl. Parl. 04-11-2021: 16-17). Daarbij wordt gesteld:

Men verschuilt zich, ook nu opnieuw, achter professoren, universiteiten en wetenschappers in de hoop daar advies, draagvlak, en wat weet ik wat nog allemaal meer, te vinden. Misschien zouden we ook eens kunnen luisteren naar de man in de straat, naar de kiezer. (Vl. Parl. 17-06-2020: 24)

Dit wantrouwen tegenover het gebruik van wetenschappers en experts toont dat het alternatieve discours de strategie van parlementsleden in twijfel trekt die hoofdzakelijk het dominante narratief hanteren om zich te onthouden van enige politieke en morele stellingname over specifieke dekoloniseringsmaatregelen. Echter, door bijvoorbeeld de nadruk te leggen op de mening van de kiezer in dit debat, neemt ook dit anti-dekoloniseringsnarratief geen uitgesproken moreel standpunt in en bestendigt het hiermee eveneens het historische taboe.

Door de redenen voor en het belang van het dekoloniseringsdebat in vraag te stellen, betwisten parlementsleden die dit radicaal-rechtse anti-dekoloniseringsnarratief voordragen ook actief de link tussen het koloniale verleden en hedendaags racisme. Meer zelfs, maatregelen die gaan over de hedendaagse gevolgen van westers kolonialisme worden als onwenselijk geacht en beschouwd als voorbeelden van 'antiblanc racisme' (Vl. Parl. 30-09-2021). Omwille van deze representatie wordt de oorsprong van de maatregelen, en het algehele parlementaire dekoloniseringsdebat, dan ook gekoppeld aan 'wokeness' en 'politieke correctheid' (bijv. Vl. Parl. 30-09-2021; Vl. Parl. 08-07-2021: 18; Vl. Parl. 02-02-2021: 36). Met andere woorden, de in-groep wordt hier als slachtoffer bestempeld van maatregelen die door een uit-groep worden opgelegd.

De dragers van dit alternatieve narratief oordelen wel dat het koloniale verleden verwerpelijk is, maar dat de verantwoordelijkheid voor deze fouten, volgens hen, voornamelijk bij het koningshuis ligt (althans toch voor de Vlaamse parlementsleden) (bijv. Fed. Parl. 28-10-2021: 13; Vl. Parl. 04-11-2021: 16-17; Fed. Parl. 13-10-2021:

21). De hedendaagse bevolking zou dus, volgens hen, niet de gevolgen mogen dragen van de acties van leden van de koninklijke familie.⁷ Kortom, dit radicaal-rechtse narratief verenigt het dekoloniseringsdebat tot een politiek conflict tussen een in- en een uit-groep, waar de laatsten ontorechte eisen oplegt aan de eersten.

Discussie en conclusie

Dit onderzoek heeft het doel om de gevolgen na te gaan van de BLM-protesten van 2020 op het Belgische koloniaal taboe. Enerzijds kunnen we op basis van de data concluderen dat de protesten effectief een einde hebben gebracht aan de publieke en politieke stilte die rond het Belgische koloniale verleden heerste. Ten eerste toont de significante stijging van de media-aandacht voor het onderwerp dat het dekoloniseringsdebat is verschoven van een ondergeschikte kwestie naar een centraal nieuwsgegeven. Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat verder onderzoek nodig is om de diepte van de verandering in media-aandacht te vatten over een langere tijd en de verschuiving naar andere termen in rekening te houden. Desalniettemin wijzen deze resultaten op een opvallende sociale verandering. Ten tweede laten de surveydata zien dat een kwart van de respondenten gelooft dat ze beter op de hoogte zijn over structureel racisme door de BLM-protesten. Ten derde ontstond in het parlement eveneens een dominant, breed gedragen narratief dat de nadruk legt op de problematische aard van het koloniale verleden. Dit wijst op een nadrukkelijke kentering in de historische stilte over het Belgische koloniale verleden.

De data wijzen echter ook op verschillende continuïteiten met het koloniaal taboe. In de publieke opinie data komt naar voren dat de koloniale amnesie, dat wil zeggen een gebrek aan kennis over het koloniale verleden, algemeen genomen constant is gebleven. Ondanks de significante stijging in media-aandacht is het koloniale verleden, althans toch de feitenkennis over dit verleden, niet deel geworden van de collectieve herinnering. Met andere woorden, ook al is de kennis over het koloniale verleden licht gestegen na de BLM-protesten, blijft het moeilijk voor respondenten om deze gebeurtenissen in de tijd te situeren en met een gemiddelde totaalscore van 2.89 (op 6) blijft het feitelijk kennisniveau – net zoals voor de BLM-protesten – alsnog erg laag. Bovendien valt het op dat ongeveer een op vier van de respondenten echter aangeven meer te weten over het koloniale verleden dankzij de BLM-protesten dan voorheen – iets wat het voorgaande resultaat lijkt te ontcrachten. Sommige respondenten lijken dus te denken beter op de hoogte te zijn van het koloniale verleden dan werkelijk het geval is. Deze zelfoverschatting kan enerzijds het gevolg hebben dat respondenten meer uitgesproken opinies zullen vormen omdat ze ervan overtuigd zijn dat hun kennis voldoende groot is om die sterke opinies goed te onderbouwen. Deze trend zou mogelijks de publieke stilte rond het debat over

⁷ Ook parlementsleden van de radicaal-linkse partij PVDA-PTB verdedigen dat de fouten van het koloniale verleden niet de verantwoordelijkheid zijn van de doorsnee Belg. Het koloniale project zou destijds vooral gedragen zijn door Leopold II en de economische elite (Br. Parl. 16-07-2020: 92-93; Wa. Parl. 01-07-2020: 44-45). Daarom vinden ze dat hoofdzakelijk het koningshuis en bedrijven die 'hun rijkdom deels aan Congo te danken' voor het herstel moeten instaan (Br. Parl. 16-07-2020: 93).

het koloniale verleden van België en diens hedendaagse nasleep helpen doen verdwijnen. Anderzijds dringt zich de vraag op of dit ook niet het bestaande taboe in stand houdt aangezien deze verscherpte attitudes immers gestoeld kunnen zijn op incorrecte of onvolledige informatie. Verder onderzoek is dus nodig naar de aard en diversiteit in de publieke kennis over het koloniale verleden en dekolonisering.

De discoursanalyse van het parlement belicht evenzeer een houding die het koloniaal taboe kan bestendigen maar ditmaal in het parlement. Hoewel de erkenning van de verwerpelijkheid van het koloniale verleden algemeen gedragen is, ontwijken parlementsliden de ethische en politieke debatten over deze kwestie door het koloniale verleden los te koppelen van hedendaagse structurele ongelijkheden en door op te roepen tot sereniteit en objectiviteit. De treffende gelijkenissen tussen deze ontwijkende houding met die van het parlementaire discours ten tijde van Lumumba (vgl. Bevernage 2011; Verleye 2021) wijzen op het bestaan van een algemeen onbehagen in de Belgische politiek om het taboe rond het koloniale verleden te contesteren.

Ten slotte tonen de parlementaire data de opkomst van een houding die actief ingaat tegen BLM en het bredere debat over het Belgische koloniale verleden. Onder radicaal-rechtse parlementsliden uit zich dit in een anti-dekoloniseringsnarratief, waarin de activisten worden bestempeld als een radicale minderheid die een ongewilde agenda wil doordrukken. Hoewel dit narratief zich actief richt tegen de depolitiserende houding van de meerderheid, neemt het eveneens geen eigen moreel standpunt in over dit verleden. Ook tonen de surveydata een stijging sinds 2020 van het aantal respondenten dat positief antwoordt op de vraag of het koloniale bewind meer goed dan kwaad heeft gedaan. Samen met het uitblijven van een toename in steun voor ingrijpende maatregelen, wijst dit op de ontwikkeling van een *backlash*, of ten minste vernieuwde onverschilligheid, rond het debat over het koloniale verleden en structureel racisme.

Het samennemen van deze resultaten geeft aanleiding tot vijf bijdragen aangaande het Belgische koloniaal taboe en de bredere literatuur. Ten eerste, de bovenstaande bespreking wijst uit dat de BLM-protesten het koloniale verleden hebben gepolitiseerd, maar niet effectief gecontesteerd. Dit geeft inspiratie om verder na te denken over wat taboecontestatie juist inhoudt en welke factoren tot duurzame verandering kunnen leiden in het bedwingen van het Belgische koloniaal taboe. Ten tweede roepen de resultaten vragen op rond de impact van sociale bewegingen op het koloniaal taboe en hoe dit thema verschilt van meer gevestigde onderwerpen van sociale strijd zoals arbeid of feminisme. Daarbij speelt vooral de notie of het slechts een kwestie van tijd is voor dekolonisering eenzelfde status zal verwerven of dat deze ontwikkeling meer precair is. Ten derde stelt dit onderzoek de recente spijtbetuiging(en) van koning Filip en het opstellen van de Congocommissie in vraag als verdere stappen in het dekoloniseringsdebat. Aan de ene kant liggen deze gebaren in lijn met de voorkeur in de Belgische publieke opinie voor symbolische

en additieve dekoloniseringsmaatregelen. Aan de andere kant kan worden gesteld dat zij eerder volgen uit de tendens om het dekoloniseringsdebat te depolitiseren dan uit het proces van verwerking. Ten vierde, de conceptuele verrijking van de literatuur rond historische taboes met de theorievorming over (de)politisering is productief en dringt aan op een verdere interactie. Het analytisch en methodologisch kader van dit werk kan eveneens toekomstig onderzoek inspireren om contestaties van koloniale taboes in andere voormalige imperiale staten te analyseren en te vergelijken.

Ten slotte heeft dit onderzoek aangetoond dat het Belgische koloniaal taboe in een nieuwe fase van haar ontwikkeling is terechtgekomen, maar de vraag blijft onbeantwoord over hoe dit moment kan worden benoemd. De stilte rond het koloniale verleden is doorbroken, maar het is voortijdig om de huidige debatten te omschrijven als een 'herinneringsoorlog'. In vergelijking met de Zwarte Piet-kwestie in Nederland, de Algerijnse onafhankelijkheidsoorlog in Frankrijk of de Holocaust in Duitsland, lijkt de kwestie van het Belgische koloniale verleden immers eerder in de luwte voorbij te gaan. Aan de andere kant, de opkomst van een radicaal-rechts anti-dekoloniseringsnarratief en het voortbestaan van amnesie over dit verleden wijzen op de volharding van het taboe. Kortom, de resultaten van dit onderzoek geven aanleiding tot een reflectie en dialoog rond de gesteldheid van het dekoloniseringsdebat en de rol van protesten voor deze kwestie en zetten beleidsmakers en activisten aan om in dit debat de publieke opinie te betrekken.

Literatuur

Primaire bronnen

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement 2019-2020, 3 juli 2020: C.R.I.N.27.

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement 2019-2020, 16 juli 2020: C.R.I.N.28.

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement commissie voor binnenlandse zaken 2019-2020, 9 juni 2020: BIV101.

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement commissie voor binnenlandse zaken 2019-2020, 23 juni 2020: BIV110.

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement commissie voor territoriale ontwikkeling 2019-2020, 13 juli 2020: BIV126.

Hand. Brussels Hoofdstedelijk Parlement commissie voor territoriale ontwikkeling 2020-2021, 15 maart 2021: BIV97.

Hand. Federaal Parlement 2019-2020, 11 juni 2020: CRIV55 PLEN044.

Hand. Federaal Parlement 2019-2020, 2 juli 2020: CRIV55 PLEN049.

Hand. Federaal Parlement 2020-2021, 25 februari 2021: CRIV55 PLEN089.

-
- Hand.* Federaal Parlement 2020-2021, 17 juni 2021: CRIV55 PLEN111.
- Hand.* Federaal Parlement 2021-2022, 13 oktober 2021: CRIV55 PLEN131.
- Hand.* Federaal Parlement 2021-2022, 23 december 2021: CRIV55 PLEN156.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2007-2008, 8 oktober 2008: CRIV52 COM326.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2009-2010, 20 april 2010: CRIV52 COM863.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2009-2010, 20 april 2010: CRIV52 COM866.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2015-2016, 11 mei 2016: CRIV54 COM418.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2019-2020, 11 maart 2020: CRIV55 COM134.
- Hand.* Federaal parlement voor buitenlandse betrekkingen 2020-2021, 19 januari 2021: CRIV55 COM340.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2020-2021, 9 februari 2021: CRIV55 COM371.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2020-2021, 2 maart 2021: CRIV55 COM394.
- Hand.* Federaal Parlement commissie voor buitenlandse betrekkingen 2020-2021, 4 mei 2021: CRIV55 COM458.
- Hand.* Vlaams Parlement 2019-2020, 17 juni 2020: C12.
- Hand.* Vlaams Parlement commissie voor binnenlands bestuur, gelijke kansen en inburgering 2019-2020, 16 juni 2020: C220.
- Hand.* Vlaams Parlement commissie voor binnenlands bestuur, gelijke kansen en inburgering 2020-2021, 2 februari 2021: C138.
- Hand.* Vlaams Parlement commissie voor cultuur, jeugd, sport en media 2020-2021, 30 september 2021: 4486.
- Hand.* Vlaams Parlement commissie voor cultuur, jeugd, sport en media 2021-2022, 8 juli 2021: 993-1.
- Hand.* Vlaams Parlement commissie voor cultuur, jeugd, sport en media 2021-2022, 4 november 2021: 993.
- Hand.* Waals Parlement 2019-2020, 1 juli 2020: C.R.I.N.29.
- Vr. en Antw.* Question concernant 'Les actions que compte entreprendre la Région wallonne à l'occasion du 50ème anniversaire de l'indépendance de la République démocratique du Congo' (Elsen M., antw. R. Demotte). Waals Parlement 2009-2010, 23 februari 2010: 46.
- Vr. en Antw.* Question concernant 'La participation de la Région wallonne à la décolonisation de l'espace public' (Vandevoorde A., antw. P.-Y. Dermagne). Waals Parlement 2019-2020, 19 augustus 2020: 259.
- Vr. en Antw.* Vraag betreffende 'De bereidheid van de regering tot herstelbetalingen voor het koloniale verleden' (T. Roggeman, antw. A. De Croo). Kamer 2021-2022, 28 oktober 2021: 55001993P.

Secundaire bronnen

- Azabar S, El Massaoudi S en Van den Brande J (2021) Van dominantie naar dekolonisering: de interactie tussen macro-, meso- en microniveau. In: Pulinx R (red.) *Diversiteit in het hoger onderwijs: van theoretisch kader naar praktijkgerichte verandering*. Brussel: ASP Editions, pp. 249–261.
- Barthes R en L Duisit (1975) An Introduction to the Structural Analysis of Narrative. *New Literary History*, 6(2): 237–272.
- Bentley T (2015) The sorrow of empire: Rituals of legitimation and the performative contradictions of liberalism. *Review of International Studies*, 41(3): 623–645.
- Bevernage B (2011) History by Parliamentary Vote: Science, Ethics and Politics in the Lumumba Commission. *History Compass*, 9(4): 300–311.
- Bevir M (2006) How Narratives Explain. In: Yanow D en Schwartz-Shea P (red.) *Interpretation and Method*. New York: M.E. Sharpe, pp. 281–290.
- Black Lives Matter (2023) About Black Lives Matter. Verkregen van: <https://blacklivesmatter.com/> (bekeken op 23 maart 2023).
- Brouwers R, Verleye Z en Verheyen P (2022) De steun voor dekolonisering in België in kaart gebracht: tussen politieke gevoeligheden en maatschappelijke aanvaarding. *Tijdschrift Sociologie*, 3: 128–162.
- Carey TE jr, Branton RP en Martinez-Ebers V (2014) The Influence of Social Protests on Issue Salience among Latinos. *Political Research Quarterly*, 67(3): 615–627.
- De Witte L (2002) *De Moord op Lumumba*. Leuven: Van Halewyck.
- Dunivin ZO, Yan Y, Ince J en Rojas F (2022) Black Lives Matter protests shift public discourse. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(10): 1–11.
- Fairclough N (2003) *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- Goddeeris I (2015) Postcolonial Belgium: The Memory of the Congo. *Interventions*, 17(3): 434–451.
- Goddeeris I, Beyen M, Gijs A-S, Henriët B, Kanobana SR, Tshibangu KJ-P, Landmeters R, Licata L en Zanoni P (2022) Belgian universities at the core of decolonization. *Belgisch tijdschrift voor nieuwste geschiedenis*, 52(4): 108–114.
- Gregory D (2004) *The Colonial Present*. Malden: Blackwell.
- Hochschild A (1998) *King Leopold's Ghost, A Story of Greed, Terror, and Heroism in Colonial Africa*. Houghton: Mariner Books.
- Krogstad JM en Cox K (2023) *For Black History Month, a look at what Black Americans say is needed to overcome racial inequality*. Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2023/01/20/for-black-history-month-a-look-at-what-black-americans-say-is-needed-to-overcome-racial-inequality/>.
- Lastrego S, Janssens C, Klein O en Licata L (2022) Attitudes Shape Implicit Temporal Trajectories: A Quantitative Test of the Narrative Structure of Collective Memories of Colonialism. *Journal of Social and Political Psychology*, 10(1): 7–20.
- Licata L en Klein Y (2010) Holocaust or Benevolent Paternalism? Intergenerational Comparisons on Collective Memories and Emotions about Belgium's Colonial Past. *International Journal of Conflict and Violence*, 4(1): 45–57.

-
- Oosterlynck S, Hertogen E en Swerts T (2017) *De politieke opdracht van het middenveld ter discussie: nieuwe vormen van politisering*. CSI Flanders, <https://www.middenveldinnovatie.be/publicaties/5-nieuwe-vormen-van-politisering>.
- Palonen K, Wiesner C, Selk V, Kauppi N, Trenz H-J, Dupuy C, Van Ingelgom V en Liste P (2019) Rethinking Politicisation. *Contemporary Political Theory*, 18(2): 248–281.
- Rothermund D (2015) *Memories of Post-imperial Nations, The Aftermath of Decolonization, 1945-2013*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schrøder KC (2012) Methodological pluralism as a vehicle of qualitative generalization. *Journal of Audience & Reception Studies*, 9(2): 798–825.
- Trouillot M-R (1995) *Silencing the Past: Power and the Production of History*. Boston: Beacon Press.
- Van den Braembussche A (1995) The Silenced Past. On the nature of historical taboos. In: Wrzoska W (red.) *Swiat historii. Festschrift for Jerzy Topolski*, s.l., pp. 97–112.
- Van den Braembussche A (2002) The Silence of Belgium: Taboo and Trauma in Belgian Memory. *Yale French Studies*, 102: 34–52.
- Van Dijk TA (1997) Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments. In: Riggins SH (red.) *The Language and Politics of Exclusion, Others in Discourse*. Thousand Oaks: Sage, pp. 31–64.
- Vangroenweghe D (1985) *Rood Rubber, Leopold II en zijn Kongo*. Leuven: Van Halewyck.
- Verbeeck G (2020) Legacies of an imperial past in a small nation. Patterns of postcolonialism in Belgium. *European Politics and Society*, 21(3): 292–306.
- Verleye Z (2021) The Lumumba Commission (1999-2002): Shame, Guilt, and the Post-Imperial Self. *Millennium: Journal of International Studies*, 50(1): 3–28.
- Wouters R, Sevenans J en Vliegthart R (2023) Selective Deafness of Political Parties: Strategic Responsiveness to Media, Protest and Real-World Signals on Immigration in Belgian Parliament. *Parliamentary Affairs*, 74(1): 27–51.
- Yanow D (2007) Interpretation in policy analysis: On methods and practice. *Critical Policy Studies*, 1(1): 110–122.
-

Over de auteurs

Zeger Verleye is doctoraatstudent aan de Faculteit Sociale Wetenschappen van de Universiteit Antwerpen. Hij is lid van de onderzoeksgroep International Politics en zijn onderzoek centreert zich voornamelijk op de politiek van schaamte en hoe dit een rol speelde tijdens en na Belgisch kolonialisme.

Samira Azabar is postdoctoraal onderzoeker aan de Radboud Universiteit. Ze onderzoekt de impact van islamitische religiositeit op politieke participatie en beleving van gender en seksualiteit van moslims (SPIRiT). In haar dissertatie, *Halal Resistance. Unraveling Muslims' political agency*, onderzocht ze hoe en waarom moslims in een geracialiseerde omgeving aan politiek doen.

Rowan Brouwers behaalde een masterdiploma politieke wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam (2021) en een masterdiploma wijsbegeerte aan de KU Leuven (2022) en combineerde zijn studies met onderzoeksstages aan de Universiteit van Pennsylvania en de Universiteit Antwerpen. Doorheen zijn studieloopbaan verdiepte hij zich in hedendaagse rechtvaardigheidsvraagstukken in democratische regimes.

Pieter Verheyen is doctor in de politieke wetenschappen. Tijdens zijn doctoraat spitste hij zich toe op solidariteitspolitiek; in het bijzonder op hoe partijen solidariteit framen. Hij is vrijwillig navorser bij de onderzoeksgroep Media, Movements and Politics aan Universiteit Antwerpen en werkt als onderzoeker bij de studiedienst van VDAB.

Appendix 1 Kennisvragen in de survey 2022

Q3	Welke Afrikaanse landen stonden in het verleden onder Belgisch bestuur? U kan meerdere antwoorden aanduiden.	Democratische Republiek Congo (DRC) = 1 Rwanda = 2 Burundi = 3 Republiek Congo = 4 Kameroen = 5 Gabon = 6
Q4	Welke Belgische koning verwierf Congo als privé-kolonie?	Leopold I = 1 Leopold II = 2 Albert I = 3 Leopold III = 4 Boudewijn = 5
Q5	Weet u ook in welk jaar Congo een privé-kolonie werd?	Jaar opschrijven 1830 (1) - 1950 (121)
Q6	In welk jaar werd Congo onafhankelijk van België? Als u het niet zeker weet, gelieve een schatting te doen.	Jaar opschrijven 1918 (1) - 1990 (73)
Q7	Tijdens het Belgische koloniale bewind was er een term om Congolezen te benoemen die zich door onderwijs, werk en culturele aanpassing een Europese levensstijl eigen maakten. Welke term werd gebruikt?	Assimilés (geassimileerden) = 1 Cultivés (gecultiveerden) = 2 Evolués (geëvolueerden) = 3 Civilisés (beschaafden) = 4 Priviligés (geprivilegieerden) = 5
Q11	Als eerste democratisch verkozen premier leidde hij de prille onafhankelijkheid van Congo. Kort na de onafhankelijkheid van Congo werd hij gevangen genomen en geëxecuteerd. Weet u welke naam we zoeken? Vul de familienaam hieronder in (schrijfwijze mag variëren). Als u het antwoord niet weet, vul niets in.	Invulvraag: antwoord is Lumumba
